JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Reuter, Martina

Title: Oikeuksista : perusteellisesti, mutta sukupuoletta

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Sukupuolentutkimuksen seura, 2020

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Reuter, M. (2020). Oikeuksista : perusteellisesti, mutta sukupuoletta. Sukupuolentutkimus, 33(1), 71-76.

OIKEUKSISTA – PERUSTEELLISESTI, MUTTA SUKUPUOLETTA

Martina Reuter

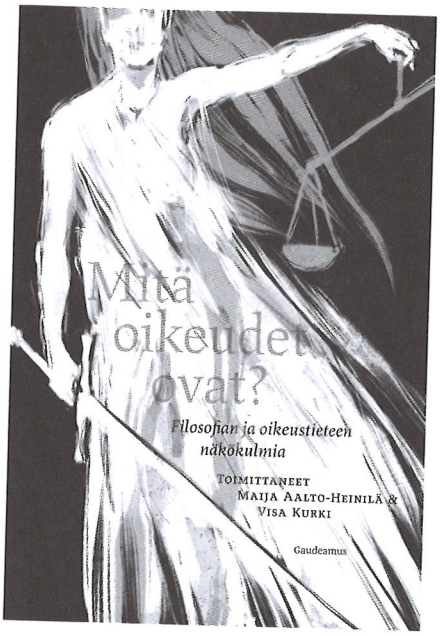

Maija Aalto-Heinilä & Visa Kurki (toim.) (2019) Mitä oikeudet ovat? Filosofian ja oikeustieteen näkökulmia. Helsinki: Gaudeamus, 334 s.

Oikeudet on perinteisesti liitetty yhteen velvollisuuksien kanssa: jos minulla on oikeus johonkin, toisella henkilöllä tai instituutiolla on velvollisuus huolehtia siitä, että oikeuteni toteutuu. Tämä velvoittavuus erottaa oikeuksiin perustuvat vaateet hyväntekeväisyydestä, kuten Hanna Lukkari Hannah Arendtiin viitaten osuvasti toteaa Maija Aalto-Heinilän ja Visa Kurjen toimittamassa teoksessa *Mitä oikeudet ovat? Filosofian ja oikeustieteen näkökulmia* (s. 151). Oikeuksia nauttiva ihminen ei ole toisten ihmisten hyväntahtoisuuden varassa.

Velvoittavuutensa ansiosta oikeudet edistävät oikeudenmukaisuuden toteutumista, ja niitä on usein pidetty demokraattisen yhteiskunnan välttämättömänä osana. Teoreettinen ja poliittinen keskustelu oikeuksista on lisääntynyt viime vuosikymmeninä, ei vähiten Suomessa, jossa kansainvälisesti velvoittavien oikeuksien merkitys on kasvanut Euroopan neuvostoon ja unioniin liittymisen jälkeen. Sukupuolinäkökulmasta tarkasteltuna tämä on tarkoittanut ennen kaikkea syrjinnänvastaisen lainsäädännön vahvistumista ja mahdollisuutta valittaa kansallisten oikeuslaitosten päätöksistä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelle. On kuitenkin tärkeää huomata, että tämä 1990-luvulta alkanut oikeudellistumiskehitys on kulkenut käsi kädessä myös Suomen perinteisen tasa-arvopolitiikan heikentymisen kanssa. Syrjintäkiellot ovat osittain korvanneet hyvinvointivaltion rakenteisiin kuuluvia tasa-arvon edistämiskeinoja, ja esimerkiksi naisiin kohdistuvan väkivallan kohdalla nämä syrjintäkiellot ovat osoittautuneet riittämättömiksi (ks. Kantola, Nousiainen & Saari 2012; Nousiainen & Pentikäinen 2017).

Aalto-Heinilän ja Kurjen toimittama teos osallistuu kriittisin äänenpainoin oikeuksien luonteesta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä käytyyn keskusteluun. Teoksella on monia ansioita ja yksi huomattava heikkous: oikeuksien ja sukupuolen suhde jää tarkastelun ulkopuolelle. Tässä mielessä teos eroaa toisesta tuoreesta pohjoismaisesta teoksesta, Malin Arvidssonin, Lena Halldeniuksen ja Lina Sturfeltin toimittamasta *Mänskliga rättigheter i samhället* (2018). Ruotsalaisteoksessa sukupuolinäkökulma on läsnä sekä erillistarkastelun kohteena että kirjoittajien esimerkkien valinnassa. Arvioidakseni *Mitä oikeudet ovat?* -teoksen merkitystä sukupuolentutkimuksen näkökulmasta käsittelen ensin kirjan sisältöjä ja paikannan joitakin kohtia, joissa sukupuolen käsittely loistaa poissaolollaan. Lopuksi pohdin mitä sukupuolittuneet oikeudet voivat tarkoittaa.

OIKEUKSIEN HISTORIA

Teos alkaa Virpi Mäkisen asiantuntevalla johdatuksella subjektiivisen oikeuskäsitteen syntyyn ja kehitykseen roomalaisesta oikeudesta 1600-luvun yksilönoikeusteorioihin. "Subjektiivinen" viittaa tässä yhteydessä modernin oikeuskäsitteen piirteeseen, jonka mukaan "oikeus on yksittäisen ihmisen oikeutta johonkin" (s. 19). Arkipäiväisesti törmäämme tähän merkitykseen vaikkapa silloin, kun puhumme subjektiivisesta varhaiskasvatusoikeudesta. Mäkinen seuraa vakiintunutta tulkintatraditiota,

jonka mukaan subjektiivinen oikeuskäsite edellytti myöhäiskeskiajalla kehittyneen yksilön tahtoon ja toimintavalmiuksiin perustuvan ihmiskäsityksen. Näiden ominaisuuksien ansiosta ihmisestä tuli oikeuksiensa haltija. Teoksen toisessa luvussa Tomi P. Hämäläinen ottaa askeleen taaksepäin ja tarkastelee Sokrateen vaikutusta oikeuksien kehityshistoriaan. Hän käsittelee Sokrates-hahmon kyselevää metodia, jonka avulla Platonin dialogeissa etsitään vastausta muun muassa kysymykseen siitä, mitä hyve on. Hämäläinen vertaa sitä mielenkiintoisesti Ateenan kansalaisiksi pyrkivien miesten niin sanottuihin kelpoisuuskuulusteluihin, joiden avulla testattiin heidän hyveellisyyttään ennen kuin heille myönnettiin kansalaisuus ja siihen liittyvät oikeudet. Hämäläinen käyttää runsaasti antiikin lähteitä, mutta lähdekritiikki ja dialogi tutkimuskirjallisuuden kanssa puuttuvat, ja tarkastelu on siksi valitettavan spekulatiivinen.

Antiikintutkimuksen näkökulmasta punnitumpaa tulkintaa edustaa Juho Joensuun yksityiskohtainen keskustelu Aristoteleen oikeuskäsitteestä. Joensuu käyttää lähtökohtanaan Fred D. Millerin tulkintaa, jonka mukaan Aristoteleen käsitysten pohjalta voidaan konstruoida moderni oikeuskäsite. Millerin väite on herättänyt kriittistä keskustelua, ja Joensuu päätyy huolellisen analyysin pohjalta puolustamaan kantaa, jonka mukaan Aristoteles pitää kansalaisoikeuksia kansalaisena olemisen ominaisuuksina. Nämä ominaisuudet jäsentävät kansalaisen luottamusasemaa ja kansalaisen luottamuksenarvoisuutta, mutta ne eivät ole yksilön omistettavissa olevia subjektiivisia oikeuksia (s. 60). Teoksen historiallista näkökulmaa täydentää myös Paul Tiensuu, joka pohjustaa keskusteluaan oikeuksien ja demokraattisen kamppailun suhteesta tarkastelemalla Ranskan vallankumouksen käsitteitä ja instituutioita. Seppo Sajaman erinomainen filosofinen analyysi sopimuksen käsitteestä puolestaan hyödyntää Thomas Hobbesin näkemyksiä.

Näissä historiaa käsittelevissä luvuissa sukupuolen merkitys sivutetaan kahdella tavalla: yhtäältä ylikorostamalla sukupuolten välistä tasa-arvoa ja toisaalta jättämällä sukupuoliero kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Hämäläinen kuuluu ensimmäiseen kategoriaan viittaamalla "Sokrateen [käsitykseen] sukupuolten luontaisesta tasa-arvosta" (s. 46). Tämä väite on virheellinen kahdesta syystä. Platon käsittelee Sokrates-hahmon suulla sukupuolten yhtäläisiä kykyjä varsinkin dialogeissa *Menon* (73a-b) ja *Valtio* (455d-e), mutta meillä ei ole riittäviä perusteita olettaa, että nämä argumentit edustivat historiallisen Sokrateen käsityksiä. Nämä argumentit yhtäläisten kykyjen puolesta eivät myöskään ole argumentteja tasa-arvon puolesta: sellainen olisi ollut Platonille täysin vierasta.

Tiensuun luku on puolestaan hyvä esimerkki varsin yleisestä ilmiöstä: se on monin tavoin erinomainen analyysi, joka kuitenkin unohtaa, että käsiteltyihin kysymyksiin liittyy sukupuolinäkökulmia.[1]

Tiensuu toteaa muun muassa, että Ranskan tasavallan poliittinen järjestelmä on "pysynyt koko lailla samana" yli 200-vuotisen historiansa ajan (s. 174). Näin hän tulee väittäneeksi, että naisille vuonna 1945 myönnetty äänioikeus ei muuttanut järjestelmän rakenteita. Tämä lapsus on erityisen huomionarvoinen sen takia, että Tiensuu käsittelee Ranskan vallankumouksen perua olevaa erottelua kaikkia koskeviin perusoikeuksiin ja vain tietyille ryhmille myönnettyihin poliittisiin osallistumisoikeuksiin (s. 176). Ranskan vuoden 1791 perustuslaki eväsi naisilta jälkimmäisten oikeuksien takaaman aktiivisen kansalaisuuden, ja Ranskan kansalaisuus säilyi siten kaksitasoisena siihen asti, kunnes naiset saivat äänioikeuden (esim. Smart 2011, 133–134). Muut alun perin ulkopuolelle jätetyt ryhmät, kuten maatyöläiset ja näyttelijät, olivat saaneet äänioikeuden jo aikaisemmin.

OIKEUKSIEN TEORIA JA TULKINTA

Historiaa käsittelevän osion jälkeen teos siirtyy käsittelemään oikeuksien teoreettisia ongelmia. Tämä osio alkaa kirjan kahden toimittajan luvuilla, joista ensimmäisessä Visa Kurki puolustaa oikeuksien intressiteoriaa ja toisessa Maija Aalto-Heinilä puolustaa niin kutsuttua tahtoteoriaa. Idea käsitellä oikeusteorian kahta keskeisintä kilpailevaa suuntausta

1 Olen aiemmin tarkastellut tätä ilmiötä J.B. Schneewindin *The Invention of Autonomy* -teoksen kohdalla, ks. Reuter 2018a ja 2018b.

niiden puolustamisen eikä pelkän esittelyn keinoin on oivallinen, mutta molemmat luvut edellyttävät myös vertailua, ja niissä on sen takia jonkin verran päällekkäisyyttä. Intressiteoria on pohjimmiltaan seurauseettinen teoria, jossa oikeudet ja niihin liittyvät velvollisuudet määräytyvät niiden seurausten – jonkun tietyn hyvän saavuttamisen tai pahan välttämisen – perusteella. Tahtoteoria on puolestaan Mäkisen esittelemän keskiaikaisen perinteen suora perillinen, jolla on yhteyksiä Immanuel Kantin kehittämään velvollisuusetiikkaan ja hänen käsitykseensä autonomisesta yksilöstä. Tahtoteorian mukaan oikeudet ja niihin kytkeytyvät velvollisuudet syntyvät, kun vapaat tahtovat yksilöt solmivat erilaisia velvoittavia sidonnaisuussuhteita, kuten sopimuksia, lupauksia ja valtuutuksia (s. 83). Kysymys lasten ja muiden ei-autonomisten yksilöiden oikeuksista on perinteisesti ollut tahtoteorian suurin kompastuskivi, ja viime aikoina sitä on kritisoitu myös kyvyttömyydestä teoretisoida eläinten oikeuksia. Aalto-Heinilä päätyy puolustamaan pehmeäksi kutsuttua tahtoteoriaa, johon yhdistyy myös intressiteorian piirteitä ja jossa lasten ja muiden ei-autonomisten yksilöiden juridisten oikeuksien valinnanvapaus siirtyy edustajalle (s. 91).

Oikeuksien teoreettisten ongelmien käsittely jatkuu Eerik Lagerspetzin analyysillä oikeuksien välisistä konflikteista, jossa ratkaisuvaihtoehtoja pohditaan sekä tahto- että intressiteorian valossa. Lagerspetz päätyy suhtautumaan kriittisesti viime vuosikymmenten oikeudellistumiskehitykseen ja korostaa, että mitä enemmän moraalisia ja poliittisia vaatimuksia päädytään esittämään oikeuksien kielellä, sitä enemmän päädytään tilanteisiin, joissa oikeudet ovat konfliktissa keskenään (s. 108–109). Juridisten oikeuksien konfliktitilanteissa korostuu laintulkinnan merkitys, ja Niko Soininen esittelee seuraavassa luvussa oikeustieteen keskeisimmät tulkintateoriat. Esittelyä havainnollistaa korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsitelty esimerkkitapaus, joka koski kalasääsken pesäpuuta, ja lukija saa hyvän käsityksen siitä, miten perustellulta päätös näyttäytyy eri tulkintamallien valossa. Juridisten oikeuksien tulkintaan ja soveltamiseen liittyy myös Mika Viljasen luku sopimusoikeuksista, jossa hän osoittaa, miten heikkoja nämä ovat suomalaisen siviilioikeuden oikeuskäytännöissä.

IHMISOIKEUDET, SANANVAPAUS JA YMPÄRISTÖ

Mitä oikeudet ovat?-teoksen temaattiset tarkastelut keskittyvät ihmisoikeuksiin, sananvapauteen vihapuheen kontekstissa ja ympäristöoikeuksiin. Hanna-Maria Niemi käsittelee ihmisoikeuksien suhdetta perustavaan, mutta vaikeasti määriteltävään ihmisarvon käsitteeseen (ks. myös Halldenius 2018). Tämän jälkeen Hanna Lukkari ja Ari Hirvonen pohtivat ihmisoikeuksien haurasta, mutta elintärkeää asemaa oikeuden ja politiikan välimaastossa. Lukkari kehittää Hannah Arendtin ajatteluun pohjautuvaa käsitystä "oikeudesta oikeuksiin" muita oikeuksia perustavana ihmisoikeutena. Tämä "oikeus oikeuksiin" on "poliittinen oikeusvaade tilanteessa, jossa juridisesti taattua oikeutta ei ole" (s. 156). Arendt kehitti omaa käsitteistöään pohtiessaan juutalaisten oikeudetonta asemaa Kolmannessa valtakunnassa, ja Lukkari osoittaa, kuinka pelottavan ajankohtainen tämä käsitteistö on, kun haluamme ymmärtää tämän päivän kaikkein heikoimmassa asemassa olevien, paperittomien ja kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden oikeudetonta tilaa.

Hirvosen samaan ajatteluperinteeseen kuuluva analyysi lähtee liikkeelle turvapaikanhakijoiden kamppailuista ihmisoikeuksien puolesta, esimerkkinä Helsingin Rautatientorilla vuonna 2017 viiden kuukauden ajan pidetty mielenosoitusleiri. Hän korostaa, että ihmisoikeudet eivät ole "oikeussubjektin omistamia stabiileja oikeuksia, joita hän hallinnoi ja käyttää" (s. 169) vaan jatkuvan kamppailun ja uudelleenmäärittelyn kohteita. Turvapaikanhakijoiden kamppailujen lisäksi Hirvonen mainitsee myös naisten kamppailut tasa-arvon puolesta ja Suomen tasa-arvoiseen avioliittolakiin äskettäin johtaneen kamppailun esimerkkeinä tällaisesta demokraattisen politiikan tapahtumasta, jossa "ihmisen oleminen määritellään yhä uudelleen" (s. 169).

Otto Lehdon ja Kimmo Nuotion luvut sananvapaudesta vihapuheen aikakaudella täydentävät mielenkiintoisesti toisiaan puolustamalla osin vastakkaisia kantoja. Lehdon angloamerikkalaiseen sananvapausperinteeseen lukeutuva analyysi korostaa sananvapauden itseään korjaavaa luonnetta ja pitkän aikavälin hyötyjä. Tästä näkökulmasta katsottuna lyhyellä aikavälillä haitallisen vihapuheen salliminen voi olla pitkällä aikavälillä paras ratkai-

su, jonka avulla "keskustelu lopulta löytää tasapainopisteensä" (s. 202). Lehdon analyysi on hyvin argumentoitu ja ajatuksia herättävä, mutta myös ongelmallinen. Hänen tavoitteensa, laaja sananvapaus yhdistettynä vahvaan fyysiseen koskemattomuuteen (s. 202), on teoriassa erinomainen. Se ei kuitenkaan huomioi, että vahva fyysinen koskemattomuus ei lakisääteisenäkään toteudu samanarvoisena kaikkien ihmisten kohdalla – ja vihapuhe voi osaltaan vaikuttaa siihen, miten vahvaksi kenenkin fyysinen koskemattomuus tulkitaan. Lehto väittää, että demokratiassa "kansalaisten täytyykin nostaa kipukynnystään" (s. 203). Tämä asenne ei huomioi, että jo ilman vihapuhetta on olemassa lukuisia yhteiskunnan valtarakenteisiin liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten paljon kipua ihminen joutuu sietämään. Nämä ihmisten väliset erot ovat sekä sukupuolitettuja että rodullistettuja.

Nuotio puolustaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaista kantaa, jonka mukaan sananvapautta voidaan määrätyin ehdoin rajoittaa, jos se katsotaan välttämättömäksi demokraattisessa yhteiskunnassa (s. 207). Euroopan ihmisoikeustuomionistuimen tekemien tuomioiden nojalla hän kuitenkin näyttää, että välttämättömyyden rimaa on ollut tapana asettaa korkealle: EIT on sallinut sellaista puhetta, jota kansallinen tuomioistuin oli pitänyt rangaistavana (s. 208–209). Oikeuskäytännön tasolla Lehdon ja Nuotion kannat eroavat ehkä ennen kaikkea siinä, että Nuotio ja EIT korostavat puheiden asiayhteyden olennaista merkitystä (s. 210). Tämä mahdollistaa myös asiayhteyksiin liittyvien valtarakenteiden huomioimisen.

Mitä oikeudet ovat? -teoksen kaksi viimeistä lukua käsittelevät luonto- ja ympäristöoikeuksia. Sekä Markku Oksanen että Anne Kumpula puolustavat näkemystä, jonka mukaan nämä oikeudet ovat viime kädessä parhaiten puolustettavissa ihmisten ympäristöllisinä oikeuksina. Eläin-, luonto- ja ympäristöoikeuksista on viime vuosikymmeninä käyty laajaa keskustelua. Vaikka päätyisikin olemaan Oksasen ja Kumpulan kanssa samaa mieltä, olisi ollut mielenkiintoista lukea myös sellaista puheenvuoroa, joka puolustaisi näitä oikeuksia luonnon itseisarvon pohjalta. Nyt tämä kanta jää maininnan varaan.

MITÄ SUKUPUOLITETUT OIKEUDET OVAT?

Esitän vielä lopuksi huomioita sukupuolen ja oikeuksien suhteista. Keskustelu oikeuksien sukupuolittuneisuudesta on ollut läsnä oikeusdiskursseissa alusta asti, mutta sen löytämiseksi joutuu kurkistamaan valtakaanonin marginaaleihin. Olympe de Gougesin vuonna 1791 laatima naisten ja naiskansalaisten oikeuksien julistus on tunnettu mutta tutkimuskirjallisuudessa usein vain mainittu esimerkki, joka sukupuolittaa Ranskan vallankumouksen kaksi vuotta aikaisemmin laatimaa oikeuksien julistusta (ks. myös Reuter 2020). Sananvapautta käsittelevässä artiklassa 11 Gouges toteaa, että tämä oikeus on erityisen tärkeä, koska se sallii naisen nimetä lapsensa isä ja turvaa siten lapsen oikeutta lailliseen isään (Gouges 1993 [1791], 208). Tämä oikeusvaade saattaa kuulostaa hassulta kuriositeetilta. Kun otamme huomioon aikakauden sukupuolitettujen valtarakenteiden muovaaman oikeuskontekstin, jossa aviottoman lapsen isän nimeäminen saattoi johtaa syytteeseen kunnianloukkauksesta, näemme kuitenkin, että kyse oli nimenomaan sukupuolitetusta sananvapausoikeudesta.

Gougesin muotoilema äidin oikeus nimetä lapsensa isä on sukupuolierityinen siinä merkityksessä, että vastaavaa oikeutta ei voida muotoilla koskemaan toista sukupuolta. Tällaiset oikeudet liittyvät nykyäänkin usein nimenomaan lisääntymiseen ja seksuaalisuuteen. Nykykeskusteluissa aborttioikeus on sukupuolierityinen oikeus, jota on varsinkin angloamerikkalaisissa maissa puolustettu naisten yksilöllisenä oikeutena ruumiiseensa ja lisääntymiseensä. Suomessa abortista on keskusteltu ennen kaikkea sosiaali- ja terveyspolitiikan kontekstissa ja yksilönoikeudet ovat olleet vähemmän näkyvästi esillä (Kantola, Nousiainen & Saari 2012, 15). Feministit ovat jo pitkään kritisoineet suomalaista aborttilakia, joka edellyttää abortin hakijalta terveydellisiä tai sosiaalisia perusteluja, ja puolustaneet naisten itsenäistä päätösoikeutta. Tämä kritiikki on parhaillaan hyvin ajankohtainen usean naisjärjestön käynnistämän OmaTahto2020-kansalaisaloitteen muodosassa. On kuitenkin hyvä huomata, että abortista keskusteleminen angloamerikkalaiseen tapaan yksilönoikeuksien kielellä tarjoaa argumentteja myös abortin vastustajille. Vastustajien vahva asema Yhdysvalloissa ei johdu pelkästään fundamentalisti-

kristittyjen vahvasta asemasta. Jos oikeudenhaltijaa ei määritellä tahtoteorian mukaan autonomiseksi toimijaksi, niin ei ole itsestään selvää, ettei myös alkiolla voi olla yksilönoikeuksia. Tällöin abortista tulee Lagerspetzin analysoimassa mielessä oikeuksien välinen konflikti (s. 96–109), vaikka hän ei tätä esimerkkiä käytäkään, ja abortin puolustaja joutuu perustelemaan, miksi naisen oikeus ruumiiseensa on vahvempi.

EU:n tasa-arvopolitiikan kannalta tärkeä syrjinnän vastainen lainsäädäntö on edistänyt sukupuolten välistä tasa-arvoa, mutta on tärkeä huomata, että syrjinnän määritteleminen perustuu vertailuun syrjinnän kohteeksi joutuneen ja verrokkiryhmän välillä (Pentikäinen 2012, 119). Syrjityn kohdalla jää toteutumatta jokin oikeus, joka toteutuu niiden kohdalla, joita ei syrjitä. Näin ollen syrjinnän vastainen lainsäädäntö on tehokas tapa valvoa universaalien oikeuksien toteutumista, mutta se on vaikeammin yhdistettävissä sukupuolierityisten oikeuksien kanssa. YK:n naisten oikeuksien sopimuksen (CEDAW) toimeenpanoa valvovan komitean yleissuositus vuodelta 1992 on kuitenkin pyrkinyt yhdistämään sukupuolierityisiä näkökohtia syrjinnänvastaisiin säädöksiin. Yleissuositus määrittelee naisiin sukupuolen perusteella kohdistuvan väkivallan syrjinnän muodoksi, joka estää naisten oikeuksien ja vapauksien toteutumista. Tällaista väkivaltaa kutsutaan syrjinnäksi, vaikka ei voida osoittaa verrokkiryhmää, eli vastaavassa tilanteessa olevia miehiä (Pentikäinen 2012, 119; Roth 2012, 251).

Sama lähestymistapa ohjaa myös Euroopan neuvoston yleissopimusta naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan estämisestä, niin kutsuttua Istanbulin sopimusta (Valtiosopimukset 2015). Suomi ratifioi tämän sopimuksen 2015, mutta riittämättömät toimet sen velvoitteiden toteuttamiseksi ovat herättäneet sekä kansallista että kansainvälistä kritiikkiä (Nousiainen & Pentikäinen 2017). Suomen kyvyttömyys estää naisiin kohdistuvaa väkivaltaa onkin esimerkki sellaisesta naisten oikeudellisesta eriarvoisuudesta, johon EU:n syrjinnän vastaiset toimet eivät ole purreet (Kantola & Nousiainen 2012, 141; Nousiainen & Pentikäinen 2017).

EU:n lainsäädäntö on vahvistanut myös ihmiskaupan vastaista lainsäädäntöä. Tämä on toinen esimerkki itsessään sukupuolineutraalista lainsäädännöstä, jolla on erityistä merkitystä naisten kannalta. Suomen lainsäädäntö on luonut vahvan sidoksen ihmiskaupan ja prostituution välillä kriminalisoimalla seksin ostamisen niissä – ja vain niissä – tapauksissa, joissa voidaan osoittaa, että prostituoitu on ihmiskaupan uhri (Roth 2012, 256–257). Ihmiskaupan tunnistaminen on kuitenkin osoittautunut erityisen vaikeaksi prostituution yhteydessä, ja suurin osa Suomen auttamisjärjestelmään ohjautuneista on joutunut muunlaisen työperäisen ihmiskaupan uhreiksi (Roth 2012, 261). Tähän on monia syitä, ja kuten ihmiskauppaan laajasti perehtynyt Venla Roth on todennut, "[s]eksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tunnistamista vaikeuttaa myös kyvyttömyys tunnistaa naisiin kohdistuva väkivalta ylipäätään" (Roth 2012, 269; myös Jyrkinen & Penttinen 2017).

Oikeuksille on ominaista, että niiden toteutuminen täytyy olla mahdollista: minulla ei voi olla oikeutta lentää omin avuin. Tästä syystä esimerkiksi lääketieteen tarjoamien mahdollisuuksien laajeneminen johtaa myös uusiin oikeusvaateisiin. Sukupuoleen liittyvien oikeuksien osalta tämä näkyy ennen kaikkea lisääntymisteknologian ja sukupuolenkorjausta mahdollistavien lääketieteellisten toimenpiteiden kehittymisen myötä. Lisääntymisteknologian vaikutuksesta samaa sukupuolta olevien parien ja lapsen oikeuksiin on keskusteltu jo melko pitkään (esim. Hart 2012; Moring 2013), ja parin viime vuoden aikana on käynnistynyt vilkas keskustelu myös sukupuolenkorjaukseen liittyvistä oikeuksista, niiden toteutumisesta ja niiden loukkauksista (Ihmisoikeuskeskus 2018). *Mitä oikeudet ovat?* -teoksessa näitä kysymyksiä ei edes mainita, mutta teos tarjoaa välineitä pohtia oikeuskäsitteistön mahdollisuuksia ja rajoituksia myös niiden osalta.

Martina Reuter on filosofian dosentti ja sukupuolentutkimuksen yliopistonlehtori Jyväskylän yliopistossa. Hän tutkii 1600- ja 1700-lukujen feminististä ajattelua.

KIRJALLISUUS

Arvidsson, Malin, Halldenius, Lena & Sturfelt, Lina (toim.) (2018) *Mänskliga rättigheter i samhället*. Malmö: Bokbox Förlag.

Gouges, Olympe de (1993 [1791]) *Les droits de la femme. A La Reine*. Teoksessa *Écrits politiques 1788–1791*. Osa 1. Pariisi: Côté-femmes, 204–215.

Halldenius, Lena (2018) Filosofiska teorier om mänskliga rättigheter: En kritisk analys. Teoksessa Arvidsson, Malin, Halldenius, Lena & Sturfelt, Lina (toim.) *Mänskliga rättigheter i samhället*. Malmö: Bokbox Förlag, 35–54.

Hart, Linda (2012) Ihmisoikeudet ja perhe-elämän suoja. Teoksessa Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 284–300.

Ihmisoikeuskeskus (2018) Sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen – Tilanne Suomessa ja lainsäädännön kehityslinjoja Euroopassa. Helsinki: Ihmisoikeuskeskus. https://ihmisoikeuskeskus-fi-bin.directo.fi/

Jyrkinen, Marjut & Penttinen, Elina (2017) Organisoitunut prostituutio ja seksikauppa. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino, 250–266.

Kantola, Johanna & Nousiainen, Kevät (2012) Euroopan unionin tasa-arvopolitiikka: Velvoittavaa lainsäädäntöä ja pehmeää sääntelyä. Teoksessa Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 124–142.

Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (2012) Johdanto: Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 7–27.

Moring, Anna (2013) *Oudot perheet: Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Nousiainen, Kevät & Pentikäinen, Merja (2017) Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino, 51–67.

Pentikäinen, Merja (2012) Kansainväliset ihmisoikeudet. Teoksessa Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 99–123.

Platon (1978) *Menon*. Teoksessa *Teokset 2*. Suom. Marianna Tyni. Helsinki: Otava, 109–148.

Platon (1981) *Valtio. Teokset 4*. Suom. Marja Itkonen-Kaila. Helsinki: Otava.

Reuter, Martina (2018a) Mary Wollstonecraft's Contribution to the "Invention of Autonomy". Teoksessa Bergès, Sandrine & Siani, Alberto L. (toim.) *Women Philosophers on Autonomy: Historical and Contemporary Perspectives*. London & New York: Routledge, 112–130.

– – (2018b) Mary Wollstonecraft och autonomins uppkomst: En studie i filosofihistoriens marginaliseringsmekanismer. *Norsk filosofisk tidsskrift* 53:2–3, 105–118.

– – (2020) Equality and Difference in Olympe de Gouges' *Les droits de la femme. A La Reine*. *Australasian Philosophical Review* 4:3, tulossa.

Roth, Venla (2012) Prostituutio, paritus ja ihmiskauppa. Teoksessa Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 245–270.

Smart, Annie K. (2011) *Citoyennes: Women and the Ideal of Citizenship in Eighteenth-Century France*. Newark: University of Delaware Press.

Valtiosopimukset (2015) *Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta*. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053